

Момчил Методиев
(София)

Българските католици срещу новата „социалистическа“ празнична система (70-те–80-те години на XX век)

Ключови думи: католици, социализъм, нова празнична система, граждански ритуали, Източна политика на Ватикана

Keywords: Catholics, socialism, new holiday system, civil rituals, Vatican's "Ostpolitik"

На 7 март 1971 г. в София внезапно умира патриарх Кирил – избран през 1953 г. за първи патриарх на модерната Българска православна църква и успял в следващите две десетилетия да съхрани известна автономия на Църквата от комунистическата държава. Същият ден в с. Куклен по време на литургия мозъчен удар получава и духовният водач на католиците в България – уважаваният епископ Кирил Куртев. Откаран в болница в Пловдив, епископ Кирил Куртев умира два дни по-късно на 79-годишна възраст (Михайлов 2021: 35). В края на същата година е закрито и воденото срещу епископа от Държавна сигурност наблюдателно дело с многозначителното кодово име *Фанатик*¹.

Смъртта на патриарх Кирил и на епископ Кирил Куртев поставя символичен край на втория период от отношенията между християнската църква и комунистическата държава в България, последвал първия период, наситен с явни и скрити репресии срещу православните, и с показни процеси срещу католици и протестанти, продължил от взимането на властта от комунистите през 1944 г. до десталинизацията в средата на 50-те години. Смъртта им бележи символичен край на втория период, защото водещо място в отношението

¹ Предложение за закриване на ДОР „Фанатик“, водено на Кирил Куртев, София, 3 декември 1971 г. АКРДОПБГДСРСБНА – М, III раз. 32201, л. 305–306.

към християните има държавната политика, промените в която са мотивирани не от личността на църковните водачи, а от желанието на властите да насърчат *отмирането* на религията. На 11 март през същата 1971 година, в която умират патриарх Кирил и епископ Кирил Куртев, Секретариатът на Централния комитет на Българската комунистическа партия приема решение „За още по-широко внедряване на новите, социалистически граждански ритуали“², поставило началото на широка и добре организирана кампания за налагането на нови граждански ритуали, и за утвърждаване на нова, *социалистическа* празнична система. А още два месеца по-късно, на 18 май 1971 г. след старателно режисиран референдум, в сила влиза новата, *Живковска* конституция на страната, в която за пръв път се появява терминът *атеистична пропаганда* като защитено от конституцията право. Новата държавна политика е активно подпомагана и от създаденото през 1967 г. Шесто управление на Държавна сигурност, в чиято структура има специален отдел, който следи и разработва църквите и религиозните общности.

Каква е следваната от държавата политика към една от малцинствените общности в страната – католическата, и по какъв начин кампанията за налагане на новите граждански ритуали и празници се отразява на живота на тази общност? Основателно ли е очакването, че след като от средата на 70-те години българската държава се стреми да поддържа по-активни отношения с Ватикана, това води и до предоставянето на по-голяма свобода за католиците в страната? Или обратно, фактът, че католическите общности се намират далеч от политическия център, ги прави по-силно изложени на произвола на властите? И на последно място, какво говори за отношението на властите езикът на документите, с които държавата анализира живота на католическата общност в страната? Това са въпросите, на които търси отговор настоящата статия, ограничена хронологично в двете десетилетия от началото на 70-те години до края на комунистическия режим през 1989 г., и насочена тематично не толкова към голямата история на българските католици през този период, колкото към живота на локалните общности.

Историята на Католическата църква в България, включително през комунистическия период, е много добре проучена и представена

² Из протокол „А“ № 145 на заседание на Секретариата на ЦК на БКП с решение „За още по-широко внедряване на новите, социалистически граждански ритуали“, придружено с докладна записка, София, 11 март 1971 г. ЦДА, ф. 1 б, оп. 36, а.е. 1345, л. 2, 19–31.

в книгите на Светлозар Елдъров *Католиците в България (1879–1989)* (Елдъров 2002 б) и *България и Ватикана (1944–1989)* (Елдъров 2002 а), написани въз основа на всички налични документални източници, сред които и по-трудно достъпните архиви на Държавна сигурност и Ватикана. Частични данни могат да се открият и в документите, публикувани от Йордан Баев в книгата му *Досието „Ватикана“* (Баев 2002). Принос към изследването на историята на българските католици от източен обред, известни като униати, имат и книгите на Иван Еленков *Католическата църква от Източен обряд в България* (Еленков 2000) и на Светлозар Елдъров *Униатството в съдбата на България* (Елдъров 1994). В историографията подробно е проучен и съдебният процес срещу българските католици от 1952 г., когато са задържани и осъдени на различни срокове затвор 56 духовници от Католическата църква, четирима от които са осъдени на смърт – епископ Евгений Босилков и свещениците Камен Вичев, Павел Джиджов и Йосафат Шишков, днес почитани като мъченици на католическата общност след тяхната канонизация от папа Йоан Павел II през 2002 г. Освен в цитираната литература, съдебният процес и последвалите репресии срещу католиците са обект на изследване в книгите на Жоро Цветков (1994), Тодор Господинов (1999), архимандрит Гаврил Беловеждов (2000, 2001), в документалния сборник за Евгений Босилков, издаден от Държавна агенция „Архиви“ (Пиндикова (ред.) 2002), както и в спомените на свещеник Купен Михайлов (2021). Особено полезна е и книгата на постулатора от ордена на успенците Бернар Олзер, в която е описан процесът по събирането на данни в хода на подготовката на канонизацията (Олзер, Мишел 2020). На свой ред атеистичната политика на Българската комунистическа партия е обект на изследване от Живко Лефтеров (2021) и Момчил Методиев (2010).

Това е и причината настоящата статия да си поставя много по-ограничени цели – като стъпва върху вече направените исторически изследвания и въз основа на новопубликувани архивни сборници, тя се опитва да проследи последиците от кампанията за налагане на новите *социалистически* ритуали върху католическата общност в страната. В известен смисъл това е микроисторическо изследване, от една страна защото обект на неговия интерес е една относително малка църковна общност, голяма част от представителите на която живеят извън големите градски центрове, а от друга – защото част от заключенията са изведени въз основа на езика на самите документи. Този език смятаме за показателен по отношение на

следваната от държавата политика спрямо общността. За източници са ползвани архивни данни, събрани и публикувани в документалния сборник в три части на Живко Лефтеров *Атеистичната политика в България* (Лефтеров 2020, 2021 б, 2022), както и в подготвения от него за издаване сборник с документи от Комитета по изповеданията в България. Важен източник са и документите, публикувани от Комисията по досиетата, свързани с политиката на Държавна сигурност конкретно към католическата общност в страната (КРДОПБГД-СРСБНА 2017).

Исторически контекст: Източната политика на Ватикана и българските католици

Наричани от режима „период на изграждане на *развитото социалистическо общество*“, двете десетилетия от началото на 70-те години до края на комунизма през 1989 г. остават по-известни в историческата литература като период на *застоя* в комунистическия лагер, символизиран от личностите на лидера на Комунистическата партия на Съветския съюз Леонид Брежнев, а в България – от лидера на българските комунисти Тодор Живков. За разлика от други държави от Източна Европа, *застоят* в България не е разклатен нито от създаването на *Солидарност* и протестите в Полша в началото на 80-те години, нито от обявената от новия съветски лидер Михаил Горбачов *перестройка* в средата на десетилетието.

Динамиката в отношението на режима към Католическата църква в България през тези десетилетия се променя вследствие на поведената от Ватикана *източна* или *остпополитика*, насочена към установяването на контакти с комунистическите режими с цел облекчаване на положението на католиците в тези страни (Елдъров 2002 б: 318–325). Конкретно към България тази политика намира израз в проведената среща между Тодор Живков и папа Павел VI през 1975 г., поставила началото на контакти между българските власти и Ватикана. Тези контакти продължават и през 80-те години, когато на няколко пъти България е посетена от високопоставени представители на Ватикана. (Елдъров 2002 б: 321). Както основателно обобщава Св. Елдъров, *остпополитиката* оказва „несъмнено положително“ въздействие върху положението на католиците в България, особено в сравнение с доминираните от преки репресии предходни периоди, което води и до „видимо активизиране на църковно-религиозния живот на католиците в страната“ (Елдъров 2002 б: 323). Другите фактори, определящи отношенията между България и Ватикана са

изборът за папа на Йоан Павел II през 1979 г., но и атентатът срещу него през 1983 г., за съучастие в който не след дълго са обвинени и българските специални служби. След сключването на Хелзинкските споразумения през 1975 г. на Конференцията по сигурност и сътрудничество в Европа, режимът в България отделя все по-значимо място на въпроса за религиозната свобода, поради критиките за неспазването на споразуменията. Тези критики стават особено остри през втората половина на 80-те години, заради подетата от властите асимилационна кампания срещу българските турци, част от която е ограничаването и на правото за изповядване на тяхната религия.

Държавната политика към католиците е затруднена или поне следва да се съобразява с факта, че ръководството на Католическата църква се намира извън пределите на страната, и че отношенията в тази църковна общност се регулират от канони, които не подлежат на промяна или ограничаване от комунистическото законодателство. От това произтича и вечното подозрение, че Католическата църква е свързана с чужди, често мислени като „шпионски“ централи, което е и основното обвинение срещу католическите епископи и свещеници в големия процес от 1952 г. Следствие от това подозрение е и непризнаването на Католическата църква в България за юридическа личност, което ограничава възможностите католиците да извършват каквато и да било дейност, извън тясно богослужебната. На свой ред Законът за изповеданията от 1949 г. забранява на църквите да извършват каквато и да било социална дейност и да работят с младежите. Вследствие на репресиите и ограниченията, от началото на 70-те години пред Католическата църква в България все по-остро стои въпросът със застаряването на нейния клир, както и с липсата на възможности за образование и подготовка на младите свещеници. Като се има предвид и че всяко епископско ръкоположение е обект на продължителни преговори между държавата и Ватикана, обясними са страховете за скорошно отмиране на католическия клир и заличаване на католическата общност, перспектива, която властите далеч не намират за толкова нежелана.

Католическата църква в България традиционно се дели на католици по западен обряд и на такива по източен (трайно наричани в документите, а и известни в обществото като *униати*). Към края на периода, през ноември 1987 г., справка на Комитета по изповеданията отчита, че западните католици имат две епархии – Никополска със седалище в Русе, която отговаря за Северна България, и Софийско-Пловдивска със седалище в Пловдив, чийто диоцез покрива

Южна България. Католиците по западен обряд обичайно живеят в компактни общности, които се намират в села и малки градове. На свой ред католиците по източен обред (униатите) са ръководени от епископ с титлата апостолически екзарх, чието седалище е в София. След смъртта на Кирил Куртев, тази титла е носена от уважавания епископ Методий Стратиев, също обект на наблюдателно дело от Държавна сигурност с многозначителното кодово име *Вампир* (Елдървов 2002 б: 328). Справката от 1987 г. привежда следните данни за числеността на католическата общност, за броя на църквите и свещениците:

епархия	църкви	свещеници	владици	монахини	монаси	вярващи
Никополска	18	10	1	15	–	около 40 000
Софийско-Пловдивска	17	9	–	12	3	около 10 000
Общо от западен обряд	35	19	1	27	3	около 50 000
Униати	24	10	1	38	–	около 10 000
Всичко	59	29	2	65	3	около 60 000

Същата справка отчита, че главният проблем, с който се сблъсква Католическата църква е „кадровият“. И пояснява:

През 1975 г. в Католическата църква от двата обряда освен владиците са работили общо 59 свещенослужители. Сега техният брой е 29. Наличните кадри са в напреднала възраст и недостатъчни по брой. (...) Желаящите да станат свещеници са много малко и често са неподходящи.

Комитетът препоръчва, като взима предвид международните съображения, този нисък брой на свещениците да се поддържа, без да се провежда политика за тяхното допълнително намаляване, „за да се избегнат нападки срещу нашата страна по международни форуми или при двустранни срещи“³. Дори и посочената в справката

³ Информация на Комитета до отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП за вероизповеданията в страната с предложения за конкретни мерки и политики в бъдещата работа с тях, София, 2 ноември 1987 г. ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 344, л. 78-108.

численост на католиците да е занижена, традиционно се приема, че католиците в България наброяват около 1% от общото население на страната, което в края на 80-те години е почти 9 милиона.

През 70-те и 80-те години тази малка, но традиционна за България, устойчива и разполагаща с външна подкрепа общност се сблъсква с една нова държавна политика, обект на която стават всички религиозни изповедания. Целта на новата политика е създаването на „социалистическа“ празнична и ритуална система, която стъпва върху елементите на традиционната, формирана от религията празнична система, но е изцяло секуларна по своя характер и символика. Желанието за постигането на тази генерална цел става причина за последователното следване на две големи политически насоки, които съдържат в себе си множество мерки, реализирани обикновено от местните власти. Първата насока си поставя за цел ограничаването на основните религиозни ритуали и тайнства като кръщението, венчанието и религиозното погребение (опело) и замяната им със съответните им граждански еквиваленти – ритуалът „именуване на дете“, вече наложения като юридически задължителен граждански брак и активното налагане през тези две десетилетия на гражданското погребение. Втората насока си поставя за цел създаването и налагането на „социалистически празничен календар“, което предполага „преосмислянето“ в нов, секуларен дух на популярните религиозни празници – това включва както налагането на Нова година като централен празник вместо Коледа, ограничаването на честването на Великден и замяната му с „празници на красотата“, така и създаването на нови празници като „ден за възпоминание на покойниците“, който следва да замени християнската задушница (Методиев 2010: 41–65, Лефтеров 2019: 90–97). Всичко това предполага лишаване от публичност на най-големите християнски празници и активни действия за ограничаване на религиозните ритуали, като особено внимание в тази нова политика се обръща на работата на църквите сред младежите.

Този сблъсък поражда няколко кръга от проблеми, които присъстват трайно в документите от този период. Най-тежкият от тях е свързан с желанието на Католическата църква, за катехизация на децата според канона, включително и чрез даването им на първо причастие, когато те навършат 7 или 8-годишна възраст. Този спор намира израз в дебатите около тайнството *конфирмация*, наричано *кризмене*, което се дава на децата при първото им причастие. Друг сходен проблем е желанието на властите да се ограничи честването

на големите християнски празници и основно на Рождество Христово, посрещано най-тържествено от Католическата църква. Третият проблемен кръг е свързан с погребенията и желанието на държавата да ограничи правото на малките религиозни общности да ползват специални парцели в големите гробищни паркове.

Българските католици в условията на новата празнична система

Централният проблем, с който властите се сблъскват при налагането на новата празнична система в католическите общности, е съзнанието, че католиците организират честванията на големите църковни празници с голяма тържественост, което ги прави привлекателни за всички членове на общността, включително и за младежта. Комичен пример за противодействие на тази тържественост е продължителният спор, достигнал най-високо политическо равнище, за съдбата на органа, подарен от западни църковни организации на католиците в Пловдив. Спорът за органа е даден за пример за неефективна държавна политика от секретаря на ЦК на БКП Александър Лилов на Февруарския пленум на партията през 1974 г., проведен преди срещата между Тодор Живков и папа Павел VI, където Лилов посочва:

Под формата на подаръци католическата църква получава от Запад големи парични суми и материални вещи. През 1971 г. например Ватиканът изпрати като дар на католическата църква в Пловдив орган, какъвто ние, поради немарливостта на съответните държавни органи, все още нямаме в нито една светска концертна зала.

Издаването му предизвиква реакцията на председателя на Комитета по изповеданията Стойно Баръмов, който със задоволство отчита, че този въпрос към 1974 г. все пак е бил решен, макар и трудно:

В резултат на много усилия се постигна съгласие органът, получен от ГФР за католическата църква в Пловдив, да бъде подарен на концертната зала в града и по този начин един невралгичен въпрос съществуващ от 3–4 години се ликвидира⁴.

⁴ Из доклад на секретаря на ЦК на БКП Александър Лилов „За издигнем идеологическата работа на висотата на задачите, поставени от X конгрес и новата програма на партията за изграждане на развито социалистическо общество“, съдържащ критики към работата на Комитета, София, 7–8 февруари 1974 г. ЦДА, ф. 1Б, оп. 58, а.е. 97, л. 74–75.

Случаят с органа изглежда изолиран и дребен, но е показателен за отношението на властите към католическата празничност. Както при православните, така и при католиците властите всяка година следят и анализират посещаемостта на църквите по време на големите празници. Изводът за католиците е, че те са много *гъвкави* и успешно се приспособяват към всяка нова ограничителна мярка. Информация, изготвена от местните власти в Пловдив от 1976 г., достига до следните заключения:

Почти всички църкви са подновени и обновени, с ярки цветове. Вътре божии храмове са изгъстрени с картини и фрески с библейско-евангелски сюжети. (...) Гъвкаво реагират, бързо откликват и демонстрират учудваща изобретателност към условията във всяко отделно селище: щом се обзаведеха зали за радостни граждански ритуали, божии пастири пригодиха олтарите, лъснаха иконостасите, потърсиха помощта на съвременни технически средства – светлинно-звукови и шумови ефекти (цветно осветление, магнетфонни записи и др.); променят датите и часовете на празниците от литургическия календар в момент на усилен полска работа; предвиждат обхождането на домовете и ръсенето и тайнството миропомазване (второ кръщение) на децата, за приобщаването към „светата майка“ – Католическата църква в най-подходящия и удобен за тях момент, помагат на учащите се по западни езици⁵.

Подобни са информацията за състоянието на католическите общности около Плевен. Доклад за посещаемостта на църквите по време на коледните празници през 1975 г. отново се спира на голямата тържественост и старателната подготовка на свещениците за празника:

Посещаемостта на църковните ритуали от години наред бележи устойчивост. Числото на посещенията е почти неизменно за всяка година и се движи приблизително около 200 за всяка църква. Тая година в гр. Белене и двете църкви са били почти пълни с посетители от около 200–300 човека за всяка поотделно. Болшинството от тях са били възрастни хора – вярващи. Останалата част са били по-млади хора, невярващи, отишли от любопитство, а други от тая категория да убият времето си. Посещението от страна на лицата, които не са

⁵ Информация на Окръжния дом за социалистически бит и култура – Пловдив до Бюрото на ОК на ОФ за активизирането на религиозните организации в окръга в периода 1971–1975 г. с предложения за взимане на решение, Пловдив, края на 1976 г. ДА – Пловдив, ф. 90, оп. 7, а.е. 89, л. 13–21.

вярващи, са резултат от тържествеността, която дават свещениците на коледните ритуали посредством осъвременяването им, участието на женски и мъжки хорове и др. (...) Всички църкви са били почистени, подредени и украсени с всички необходими атрибути за провеждане на ритуала „Раждането на Исус Христос“.

Вниманието привличат и двете католически църкви в София, едната от които е по западен обряд, а другата – по източен. В информацията от 1981 г. е цитирано мнението на свещеника на църквата от западен обряд, според когото неговите енорияши в София са около 300 души, макар авторът на справката да изказва мнението, че това число е преувеличено приблизително три пъти. Общността на църквата от източен обряд в София наброява около 5000 души, според екзарха на българските униати Методи Стратиев, , докато авторът изказва мнението, че те всъщност едва ли са повече от 1000. Справката прави заключението, че католическата църква в София има локално влияние, възможностите ѝ за работа са ограничени, но тя все пак има постоянен „контингент от вярващи и привърженици“. Отслужваните в тези църкви ритуали са много малко – в справката е посочено, че средно за година общо в двете църкви се отслужват 8 кръщения, 7 венчания и 20 църковни опела, но това не пречи на властите да продължават да следят техния брой⁶.

През 1975 г. е изготвен анализ за устойчивостта на религиозните ритуали в католическите села в региона на Велико Търново. Данните са изолирани и се отнасят за населеното почти изцяло само с католици село Ореш, но са показателни за политиката на властите в малките населени места: В информацията се казва:

Въпреки значителния напредък при внедряването на новите граждански ритуали сред населението, изповядващо католишка религия, църквата все още държи здраво позициите си. Така например в село Ореш през последните две и половина години са родени 119 деца, от които в църква са кръстени 78. За същия период са сключени 64 брака, от които 39 или 61 % са минали и през църквата. От 92 погребения само 2 са извършени по граждански ритуал.

Посочва се, че сред родителите на кръстените деца има членове на Комунистическата партия, комсомолци, а и учители, както и че

⁶ Информация за състоянието и перспективите на католическата църква на територията на София, София, 22 април 1981 г. АКРДОПБГДСРСБНА – М, VI-L-478, т. 11, л. 4-7.

„останалата местна интелигенция също прибегва до изпълнение на религиозни ритуали“⁷. Ако цитираните данни се приемат за представителни за цялата католическа общност, може да се каже, че спазването на основните ритуали при католиците значително надхвърля средния за страната – през 1977 г. кръстени в църква са 40% от новородените, 6,59 % от всички сключени в страната бракове са били утвърдени и с църковен ритуал, а 49 % от покойниците са били погребани с религиозен ритуал (Методиев 2010: 58).

В цялата страна най-трудна е битката на властите с религиозните погребения, които са и най-често отслужвания религиозен ритуал. Това е лесно обяснимо, тъй като в периода от живота, когато хората сключват брак или кръщават децата си, те в много по-голяма степен са зависими от възможни преки или косвени репресии срещу тях. Ала тези опасения отстъпват на заден план, когато става дума за изпълнението на последното желание на близък човек. Затова и властите са особено фокусирани върху религиозните погребения, за чието ограничаване се ползват различни тактики, а най-ефективното средство е въвеждането на безплатно погребение, когато то е изпълнявано по светски ритуал в т. нар. домове на покойника, строени в гробищните паркове в големите градове. Необходимостта от изграждането на такива светски траурни домове привлича вниманието към храмовете и специалните парцели за религиозните малцинства в гробищните паркове, като през 70-те години властите започват да чертаят стратегии за тяхната забрана. Липсата на достатъчно светски траурни домове е отчетена още при подготовката на вече цитираното решение на Секретариата на ЦК на БКП от 1971 г., където изрично се отбелязва:

Особено остро стои въпросът за създаване на материална база за извършване на погребения. Домове на покойника има само в няколко окръжни центрове. Но в повечето градски и селски гробища или в съседство с тях има църкви или параклиси, които извършват религиозен ритуал.⁸

⁷ Информация на Окръжния дом за социалистически бит и култура – В. Търново за работата по атеистичното възпитание на младежта. В. Търново, 25 юли 1975 г. ДА – В. Търново, ф. 547, оп. 17, а.е. 26.

⁸ Из протокол „А“ № 145 на заседание на Секретариата на ЦК на БКП с решение „За още по-широко внедряване на новите, социалистически граждански ритуали“, придружено с докладна записка, София, 11 март 1971 г. ЦДА, ф. 1 6, оп. 36, а.е. 1345, л. 2, 19–31.

Всичко това обяснява защо във фокуса на властите попадат гробните парцели, отредени за религиозните малцинства. Специално внимание на тях е обърнато в Информация на Градския комитет на комунистическата партия в София от 29 декември 1973 г., където се поставя въпросът за ограничаване на тези *привилегии*:

Не е нормално съществуването на специални гробни терени на граждани с различни вероизповедания – еврейски, католически, мюсюлмански и др. в Централните гробища. Това ги поставя в привилегировано положение пред останалите граждани в столицата. Необходимо е да се излезе с конкретно предложение пред Държавния съвет за ликвидирането на тези привилегии, като се измени статута за раздаването на гробни места, отчитайки настъпилите големи изменения в обществено-икономическото развитие на страната.⁹

Справка от следващата 1974 г. година за положението в столицата вече оправдава тази идея с липсата на достатъчно гробни места, поради увеличеното население на града. В нея е приведен и идеологически аргумент – че 30 години след победата на революцията е недопустимо гражданите да продължават да се делят по религиозен признак. В информацията се допълва, че това създава условия за злоупотреби, защото представители на религиозните малцинства разрешавали гробните места да бъдат давани и на покойници извън тяхното изповедание¹⁰. Като пример за злоупотреби е посочен католическият парцел в Централните софийски гробища: „От началото на 1973 г. до м. май т.г. 60 души са погребани в католическото гробище с писма от католическия поп“, с което авторите на справката искат да кажат, че далеч не всички покойници са изповядвали католическата вяра.

В архивите няма данни през следващите години действително да е взето решение за ограничаване на тези „привилегии“, но има данни, че въпросът продължава да стои на вниманието предимно на местните власти, но и че те си дават сметка за трудностите и недоволството,

⁹ Информация на отдел „Пропаганда и агитация“ на ГК на БКП – София „За изпълнение решенията на Секретариата на ЦК на БКП и бюро на ГК на БКП във връзка с още по-широкото внедряване на новите, социалистически граждански ритуали в столицата“. София, 29 декември 1973 г. ДА-София, ф. 1Б, оп. 52, а.е. 53, л. 13–44.

¹⁰ Справка на отдел „Пропаганда и агитация“ на ГК на БКП – София „По някои въпроси на материалната база на траурния граждански ритуал и управление „Гробища“ при СГНС, София, 24 юни 1974 г. ДА – София, ф. 1Б, оп. 55, а.е. 13, л. 1–17.

което решение за закриването на тези парцели може да предизвика. Показателно в това отношение е Съвещанието с пълномощниците на Комитета по изповеданията, проведено на 3 юни 1983 г., на което секретарят на съвета в Русе изказва недоволство от съществуването на тези парцели, а представителят на отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП Борис Аврамов посочва католициите като централна пречка пред налагането на новите ритуали, но и допълва, че „въпросът за единните гробища“ трябва да бъде внимателно обмислен¹¹.

Дискусиите по идеята за създаване на „единни гробища“ не надхвърлят нивото на местните власти. Документните обаче съдържат данни за редица други ограничителни мерки при отслужването на погребалния ритуал в стремежа той да бъде заменен със светски¹². Затова и тези дискусии на местно равнище не трябва да бъдат омаловажвани, тъй като малките религиозни общности страдат от злоупотребите предимно на локално ниво. Това е част от съзнателно следваната стратегия на централните власти споменатите въпроси да бъдат делегирани на местните органи, с цел избягване на обвиненията за нарушаване на религиозните свободи.

Спорът за конфирмацията на децата

В желанието си за налагане на новите ритуали конкретно по отношение на католиците властите се сблъскват с един специфичен и на пръв поглед изолиран, но тежък проблем, който се задълбочава в началото на 80-те години и е дебатиран на най-високо равнище в отношенията между България и Ватикана. Става дума за даването на тайнството *конфирмация* (*миропомазание*), приемано от Католическата църква за важен момент в хода на възкръвяването на младите християни. Според католическите канони и традиция, конфирмацията се отслужва, когато детето навърши 7-годишна възраст, с което и завършва процесът на неговото влизане в Църквата, започнал с кръщението. В Православната църква тайнството *миропомазание* се предоставя непосредствено след кръщението, като тази традиция

¹¹ Протокол на съвещание с пълномощниците на Комитета при Окръжните народни съвети, София, 3 юни 1983 г. АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 840, л. 2–4.

¹² Такъв пример е оплакването от католическото село Дуванли за забраната да бъде отслужено религиозно погребение на починала католичка или забраната на места за отслужване на кратка молитва на гроба на покойника след отслужено опело. За повече виж: Информация за разговорите със специалния пратеник на Ватикана, София, 23 септември 1983 г. АКРДОПБГДСРСБНА – Р, Неархивирано литерно дело с рег. № 3021, т. 3, л. 36–49.

е възприета и от католиците по източен обред. За разлика от тях, при католиците от западен обряд конфирмацията се отслужва, когато детето е навършило съзнателна възраст, и това тайнство се съчетава с даването на първо причастие. В справките на властите от този период ритуалът често е наричан с термина *кризмоване* или *кризмене*, вероятно под въздействие на терминологията, употребявана от възпитаните в латинската традиция католически свещеници.

Проблемът е много дълбок, тъй като още Законът за изповеданията от 1949 г. въвежда забрана Църквата да работи с деца и младежи. Освен, че отслужването на това тайнство влиза в противоречие със законодателните разпоредби, ритуалът се извършва едновременно за множество деца от една общност, което превръща конфирмацията и във важно локално събитие. Така кампанията за ограничаване на големите християнски празници неизбежно води и до желанието за ограничаване на този ритуал, а спорът ескалира в началото на 80-те години, когато са наложени и изрични забрани за неговото отслужване на деца под 16-годишна възраст.

Фактичката забрана на този ритуал се появява сравнително късно, като в Информация на Комитета по изповеданията, изготвена по искане на отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП през втората половина на 1982 г. изрично е посочено, че „през тази година, в съответствие със Закона за изповеданията, беше въведено ограничение на католическите духовници да не извършват обреда „конфирмация“ (кризмоване) преди навършването на 16-годишна възраст“¹³. Както може да се очаква, забраната среща съпротивата на местните свещеници по западен обряд, особено в по-малките населени места, където живее концентрирано католическо население. Локалните спорове бързо прерастват в реален проблем, който влиза в списъка с искания на Ватикана към българските власти.

Най-остра е реакцията срещу забраната в енорията в кв. Секирово в град Раковски, където живее една от най-големите католически общности в България и където местният свещеник Йосиф Пищийски продължава да отслужва ритуала, въпреки ограниченията. За да реши проблема, на 30 ноември 1982 г. в град Раковски пристига служителят на Комитета по изповеданията, отговорен за католиците, Цвятко Цветков. В града той се среща със служителя на местния

¹³ „Информация на работата на Комитета по въпросите на БПЦ и на религиозните култове“ изготвена по искане на отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП. АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 594, л. 4–32.

народен съвет и пълномощник на Комитета Иванка Николова, а тема на техния разговор е активността на католическия свещеник. От разговора става ясно, че католическите духовници в града активно работят с децата, които са били катехизирани от местните монахини под ръководството на свещеника, а след това той е дал първо причастие и конфирмацията на общо 130 деца от града. Пълномощникът Иванка Николова предлага в отговор свещеникът да бъде „освободен“, т.е. уволнен, каквото наказание Комитетът има право да налага по действащия Закон за изповеданията.

Поради опасенията от международна реакция, все пак е потърсен друг подход към свещеник Йосиф Пищийски о. Той е извикан на среща в общинския съвет на град Раковски, където го посрещат председателят на съвета и самият Цвятко Цветков. На срещата му е обяснено, че дейността му влиза в противоречие с чл. 20 от Закона за изповеданията, който казва, че „възпитанието на децата и младежите се извършва под особените грижи на държавата и се намира извън кръга на дейността на изповеданията и техните свещенослужители“. В търсене на решение след срещата местните фактори отчитат, че свещеникът се ползва „с авторитет сред вярващите“, но въпреки това взимат решение за неговото отстраняване, подкрепено „твърдо“ и от секретаря по идеологическите въпроси в Окръжния комитет на БКП в Пловдив. Цвятко Цветков провежда среща и с епископа на свещеника, Богдан Добранов, когото „предупреждава“ за необходимостта подчинените му да спазват Закона за изповеданията и да „не се извършва конфирмация на деца под 16 годишна възраст, а така също даването на първото причастие и друга религиозна дейност, която се отнася до работата на църквата с децата“. Най-впечатляваща в тази преписка е резолюцията, поставена в полето към предложението за уволнението на свещеника. Последната дума за това има членът на Политбюро на Централния комитет на партията и министър на външните работи Петър Младенов след съгласуване с неговия заместник Любомир Попов, който е и председател на Комитета по изповеданията. Резолюцията към предложението за отстраняване на свещеника е следната: „др. Л. Попов е съгласувал с др. П. Младенов – обстановката в момента не позволява подобни мерки“¹⁴.

¹⁴ Паметна бележка за проведен разговор с Йосиф Пищийски, католически свещеник в кв. Секирово – гр. Раковски. София, 9 декември 1982 г. АКРДОПБГДСР-СБНА – М, VI-Л-478, т. 11, л. 227–229.

Проблемът не остава незабелязан на Запад, като българските власти са силно засегнати от публикацията в италиански вестник, който информира за наложените нови ограничения на религиозните свободи за католиците в страната¹⁵. Макар посолството в Рим да не информира доколко влиятелен е вестникът, където информацията е публикувана, съобщението за тази статия често присъства в справките за Католическата църква като пример за натиска, на който е подложена българската страна.

През 1983 г. политиката по налагане на забраната продължава. В писмо от председателя на Комитета за изповеданията до пълномощниците по места, съдържащо препоръки за действие от 7 април 1983 г., категорично е наредено „да не се разрешава извършване на подготовка за обряда «кризмоване» и на самия обред преди лицата да са навършили 16 години“¹⁶.

Причината за невъзможността да бъдат взети мерки като уволнението на свещеника в квартал Секирово стават ясни от поредица от документи от следващата година. От 12 до 20 септември 1983 г. на посещение в България пристига пратеникът на Ватикана архиепископ Луиджи Поджи, придружен от служителя на Източната конгрегация монсиньор Анджело Мотола, които водят разговори с Любомир Попов за отношенията между България и Ватикана, а на разговорите от българска страна присъства и споменатият Цвятко Цветков. На тази среща на трето място, след искането за уреждане на имотните проблеми и за предоставяне на статут на юридическа личност на Католическата църква, е поставен и въпросът за забраната католическите свещеници да работят с деца и младежи до 16 години, и да ги подготвят за конфирмация. В отговор Л. Попов се впуснал в разяснения за нормативните изисквания в България, които били в интерес и на „самите изповедания“, поради което те следвало да се „адаптират“ и да спазват законодателството¹⁷.

15 Телеграма до Министерство на външните работи, 19 август 1982 г. АКРДО-ПБГДСРСБНА – М, VI-Л-478, т. 10, л. 1.

16 Писмо от председателя на Комитета до пълномощниците при ОНС с препоръки за спазването на нормативните актове отнасящи се до религиозните общности с цел осъществяване на ефективен контрол над дейността им. АМВНР, ф. 10, оп. 14, а.е. 923, л. 2–8.

¹⁷ Информация за разговорите със специалния пратеник на Ватикана, София, 23 септември 1983 г. АКРДОПБГДСРСБНА – Р, Неархивирано литерно дело с рег. № 3021, т. 3, л. 36–49.

Обясненията на Любомир Попов явно не са били убедителни. На 20 април 1984 г. папа Йоан Павел II се обръща с писмо до Тодор Живков, в което проблемът с конфирмацията е поставен като въпрос с най-голяма важност, заедно с въпроса за подготовката на нови католически свещеници в страната. Писмото се позовава на завършилата през септември 1983 г. среща за сигурност и сътрудничество в Европа, където са били утвърдени и приетите заключения от Заключителния документ от Хелзинки за религиозната свобода. В писмото папата пояснява, че е запознат с разпоредбите на българската конституция и законодателство, които забраняват работата на църквите с младежта, но посочва, че те влизат в противоречие с ангажиментите, поети от България, съгласно заключителния акт от Хелзинки. Затова папата посочва необходимостта от „подобрене на този член от Конституцията, а междувременно е необходимо той да не бъде тълкуван така, че да не пречи на религиозното обучение на децата и на младежите, дори в самите църкви.“ След тази настойчива обща препоръка, писмото изброява редица конкретни проблеми:

Ето защо информацията, според които лица от властите записвали имената на хората, които посещават църквите, особено младежи, събудиха у мен голямо и дълбоко безпокойство; забраняват се освен това срещи на свещеници с младежи, а някои местни власти дори са искали от покойния монсеньор Добранов, епископ на София и Пловдив, да постави афиш на входа на църквите, че се забранява на децата и на младежите да влизат в тях.

И по-нататък папата продължава:

Не мога да скрия, Ваше Превъзходителство, каква голяма изненада и безпокойство, породиха в мен тези твърдения. Те принуждават свещениците да нарушават канона и сериозните си задължения като духовни пастири, задължения, основаващи се на Христовата заповед към неговите апостоли и последователи, според която се изисква специална подготовка на младите хора за първото причастие и конфирмацията; ето защо свещениците трябва да могат да се срещат с младите хора, за да осигурят при нормални условия тази подготовка. Тази дейност съвсем не противоречи на Конституцията, тъй като изобщо не става дума да се открие училище или религиозна организация – както църквата би желала – а само да се даде възможност за специална подготовка на младите хора за горните причастия, дори извън религиозните служби.

В края на писмото папата иска личната намеса на Тодор Живков, за да бъдат задоволени законните стремежи, изложени по-горе, на католическата църква в България и на нейните вярващи, като се позволи на младежите да получат обучение по катехизис, което би ги подготвило и за първото причастие, и за конфирмацията, а на епископите да се позволи да могат да се заемат с необходимата подготовка на кандидатите за свещеници. Без осъществяването на тези права, католическата църква в България е осъдена да изчезне, въпреки че от упълномощени източници се твърди обратното.¹⁸

Писмото е цитирано с такива подробности като доказателство, че проблемът за конфирмацията на децата е изведен от папа Йоан Павел II като един от двата най-тежки и належащи за решаване проблеми в отношенията между Католическата църква и България. Сериозността на проблема се доказва и от предложението за възможния отговор на писмото на папа Йоан Павел II. Според съхранените документи, обсъдени са три варианта: първият е Тодор Живков да не отговоря лично на писмото, а отговорът да бъде даден устно от българския посланик в Рим. Вторият вариант е Тодор Живков да даде писмен отговор, а третият – да бъде комбинация от първите два, т.е. да се предаде лаконичен писмен отговор, последван от по-пространни устни обяснения. Предложението за отговор обаче се фокусира върху възможностите за назначаване на нови свещеници, докато въпросът за работата с младежта е оставен на второ място, като се предлага отговорът по този въпрос да съдържа само общи фрази за българската нормативна уредба и необходимостта изповеданията да спазват конституцията и законите на страната¹⁹. Както посочва Св. Елдъров, взето е решение отговорът да бъде даден следвайки третия вариант – това става на 23 ноември 1984 г., когато Любомир Попов и посланикът в Рим Райко Николов са приети от секретаря на Съвета за външните работи на Ватикана Акиле Силвестрини и други висши служители на Ватикана, като на срещата българските представители връчват кратко послание на Живков и дават някои устни пояснения. (Елдъров 2002 б: 332–334)

Подобно е становището и в справката, изготвена от Комитета по изповеданията за положението на Католическата църква през май

¹⁸ Писмо до Тодор Живков от Папа Йоан-Павел II, Ватикана, 30 април 1984 г. АКРДОПБГДСРБНА – М, ф. 22, оп. 1, а. е. 238, л. 101–108.

¹⁹ Съображение относно писмото на Папа Йоан-Павел II, [София], 25 май 1984 г. АКРДОПБГДСРБНА – М, ф. 22, оп. 1, а. е. 238, л. 109–112.

1984 г. – и там се говори много повече за състоянието на проблема с католическите свещеници, докато проблемът с конфирмацията само е обяснен и е дадена известна предистория, без обаче да се прави предложение за решаването му. В обяснението за предисторията, което придава известна плътност за произхода на проблема, се казва следното:

През 1981 година партийни организации в католическите села в Пловдивски окръг (...) поставиха въпроса пред отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП да бъдат задължени католическите духовници да спазват този текст на Закона и да не се организират курсове с децата, които са се провеждали във връзка с обряда „кризмоване“ (конфирмация). Направени бяха и няколко съвещания в Пловдив. (...) Въпросът беше докладван от отдел „Пропаганда и агитация“, след което бяха дадени указания на Председателя на Комитета [по изповеданията] лично той да извика двамата римо-католически владци (униатската църква не провежда такава дейност) и да ги уведоми, че не се разрешава на основание на Закона за изповеданията духовниците да работят с децата, и че те могат свободно да извършват тази дейност и обряда „кризмоване“, след като децата навършат 16 годишна възраст.²⁰

Няма данни проблемът да е намерил решение през следващите години. Най-вероятно конфирмацията продължава да бъде забранявана, но под натиска на Ватикана местните власти са си затваряли очите за тези ритуали, които вероятно са отслужвани без голяма публичност. Поне такава е впечатлението, което се създава от документите – редица справки отчитат, че тези „нарушения“ продължават, официалните документи не споменават никъде за вдигане на забраната, но и няма данни Ватикана отново да е поставяла този въпрос.

В Протокол от Национално съвещание на пълномощниците на Комитета и в придружаващата към тях справка от май 1984 г. като съществуващ проблем се посочва, че се допускат „нарушения на нормативните актове при извършване на култово-обредната дейност при кръщаванията, «кризмоването» при католиците“, като конкретно по отношение на католиците е посочено евфемистично, че „на някои места, особено където живеят католици, е нарушаван чл. 20 от

²⁰ Справка за някои въпроси за католическата църква в България, свързани с писмото на папата до Тодор Живков, [София], 29 май 1984 г. АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 22, оп. 1, а. е. 238, л. 113–115.

Закона за изповеданията, като е извършвана от свещенослужителите недопустима дейност с деца и младежи²¹.

Доказателство, че забраната остава до края на комунизма, се съдържа в пространния доклад, адресиран до висшето партийно ръководство, озаглавен „Външни аспекти на проблема за свободата на религията“. Докладът е с дата 10 юни 1988 г. и е писан по време на кулминацията на обвиненията срещу България за нарушение на религиозните свободи в контекста на асимилационната кампания срещу турското население, известна като *Възродителен процес*. На този проблем е посветена и основната част от доклада, който обаче съдържа и отделна част, посветена на Католическата църква. В нея, наред с други проблеми, поставени от Ватикана, като липсата на млади свещеници, отново е цитиран проблемът с *конфирмацията*, но е посочено, че „на Католическата църква в България е разрешено да извършва обряда «конфирмация» само след като младежите навършат 16 години²². Прави впечатление, че докато по другите проблеми в справката е посочено какво властите предприемат в отговор на исканията на Ватикана, този проблем отново само е маркиран, без да е предложено негово решение или възможен отговор.

Заклучение

От гледна точка на голямата политическа история, представените документи за състоянието на католическата общност в България през 70-те и 80-те години на ХХ век могат да бъдат характеризирани просто като детайл, свидетелстващ за общото състояние на българското общество в този период. Историята на българската католическа общност е показателна все пак за няколко по-обща процеса, които протичат в страната.

На първо място цитираните документи показват, че комунистическите власти далеч не се отнасят с пренебрежение към иначе не особено многочислената католическа общност. По-скоро католиците се ползват с непропорционално голямо внимание, с оглед на тяхната численост. Това лесно може да бъде обяснено с политическите

²¹ Протокол на Национално съвещание на пълномощниците на Комитета при ОНС, придружен със справка за тяхната работа, София, 11 май 1984 г. АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1198, л. 32–46.

²² Доклад от секретаря на Комисията по външнополитически въпроси към ПБ и Секретариата на ЦК на БКП Христо Малеев до члена на Политбюро Чудомир Александров „Външни аспекти на проблема за свободата на религията“, София, 10 юни 1988 г. ЦДА, ф. 1Б, оп. 94, а.е. 64, л. 35–69.

процеси от този период и със стремежа за поддържане на отношения с Ватикана. Но цитираните данни са показателни най-вече за това, че кампанията за налагането на новите граждански ритуали прониква дори в най-отдалечената периферия на страната и заема централно място в общата държавна политика от този период, като властите са склонни на малки отстъпки по въпроса за назначаване на нови католически свещеници, например, но не и по проблема за отслужването на религиозните ритуали. Доказателство за това е мнението на Комитета по църковни въпроси от вече цитираната справка от 1987 г., където се прави оценката, че:

Контактите с Ватикана следва да продължат като се правят отстъпки само по второстепенни въпроси както до сега. Комитетът следва да съдейства за решаване на кадровия проблем като се продължи възприетата практика за обучение на млади свещеници при епископите по места и периодично се изпращат някои от тях на обучение в Рим, а не да се открие семинария в България.²³

От гледна точка на режима отстъпки са възможни по въпроси, които имат представителен или видим характер, но непроменена остава политиката за ограничаване на църковните свободи, с цел постепенното отмиране на религиозната вяра. Казано с други думи, за режима политиката по налагане на новите ритуали е по-важна и има по-голямо значение отколкото определянето на двама млади свещеници, които да получат възможност за подготовка в чужбина, с цел в перспектива да заместят застаряващото католическо духовенство в страната. Което пък е показателно за идеологическата ревност, с която властите се отнасят към проблема за ритуалите дори и в самия край на комунистическия режим.

В интерес на истината тази идеологическа ревност е разбрана много добре и от посещаващите страната представители на Ватикана. Те неизменно поставят въпроса за конфирмацията на младежите и старателно обобщават и поставят въпросите за нарушените религиозни права, наред с по-големите въпроси за юридическия статус на Католическата църква или за ръкоположението на нови епископи и свещеници. Това се прави със съзнанието, че едва ли ще доведе до

²³ Информация на Комитета до отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП за вероизповеданията в страната с предложения за конкретни мерки и политики в бъдещата работа с тях, София, 2 ноември 1987 г. ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 344, л. 78–108.

промяна на политиката, но с надеждата да помогне за отслабване на натиска върху местните общности. Доказателство за това се съдържа в справка на Държавна сигурност, изготвена след посещението на архиепископ Луиджи Поджи, където е цитирано мнението на архиепископа за начина на работа с комунистическите власти, не само в България. Както той се изразил, представителите на тези власти „никога не казвали «не», но все протакали решаването на техните проблеми. Същото бил забелязал и по време на разговорите си с представители на Комитета по изповеданията в НРБ“²⁴.

Езикът на цитираните документи също потвърждава твърдението за идеологическата ревност, с която властите се отнасят към проблема с църковните ритуали. Почти всички справки за Католическата църква в България започват с кратък или пространен анализ на актуалните политики на Ватикана и нейното влияние върху другите страни от Източния блок, особено изповядващите католицизма. Тези раздели от информацията издават уважително отношение към Ватикана като международен фактор, с който българската държава следва да се съобразява. Обратно, когато става дума за положението на католиците в България, използваният език в справките издава пренебрежително или поне снизходително отношение към тях. Особено характерно е използването на битовите форми на думите за църковните тайнства (*кризмене* или *кризмация* вм. *конфирмация*; *кръщенка*, вм. *кръщение*; *католишка религия* вм. *католицизъм* и множество други подобни фрази). Причината за това е, че авторите на справките възприемат тези тайнства единствено откъм тяхната ритуална или битова страна, още повече, че те нямат никакъв интерес към същността и символиката на ритуалите и тайнствата. Названията съдържат в себе си и внушение за изостаналост на хората, които спазват тези традиции. Най-общо казано, езикът на справките издава разбирането, че Ватикана като държава е влиятелен фактор, с който българската държава следва да се съобразява, докато българските католици са носители на една отживяла традиция, която няма бъдеще. Това съвпада с представите на комунистическата държава, че Католическата църква в България може да продължи да съществува като представителна институция, която да бъде от полза при контактите с Ватикана, без обаче да бъде допуснато Рим да се намесва

²⁴ Справка за пребиваването на делегация на Ватикана в Народна република България, София, 12 ноември 1979 г. АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 22, оп. 1, а. е. 103, л. 5–15.

по какъвто и да било начин в литургичния живот на католическата общност в страната.

Библиография

- Баев, Й. (2002). *Досие „Ватикана“: Непубликувани новоразсекретени документи на българските и чужди тайни служби и материали от личния архив на Тодор Живков*. София: Унискорп.
- Беловеждов, Г. архим. (2000). *Давам думата на моето досие*. София: Иврай.
- Беловеждов, Г. архим. (2001). *Страданиято не е етикет, то е достойнство. Документи от съдебните процеси срещу Католическата църква в България през 50-те години на XX век*. София: Иврай.
- Господинов, Т. (1999). *Блаженият епископ Евгений Босилков – рожба на хилядолетната история на Белене*. Свищов: [Изд. авт.].
- Пиндикова, Г. (ред.). (2002). *Евгений Босилков (1900-1952). Документи от архивите на България и Франция*. София: Главно управление на архивите при Министерския съвет.
- Елдърров, Св. (1994). *Униатството в съдбата на България. Очерци из историята на Българската католическа църква от източен обред*. София: Абагар.
- Елдърров, Св. (2002 а). *България и Ватикана 1944-1989. Дипломатически, църковни и други взаимоотношения*. София: Логис.
- Елдърров, Св. (2002 б). *Католиците в България (1878-1989). Историческо изследване*. София: Международен център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия.
- Еленков, Ив. (2000). *Католическата църква от Източен обряд в България от времето на нейното учредяване с присъединението на част от българския народ към Рим през 1860 г. до средата на XX век*. София: Католическа апостолическа екзархия
- КРДОПБГДСРСБНА [Комисия за разкриване на документите и за обявяване на принадлежност на български граждани към Държавна сигурност и разузнавателните служби на Българската народна армия]. (2017). *Държавна сигурност и вероизповеданията. Мюсюлманско изповедание и Католическа църква в България (1944–1991). Документален сборник. Част II*. София; <https://www.comdos.bg/%D0%9D%D0%B0%D1%88%D0%B8%D1%82%D0%B5%20%D0%B8%D0%B7%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F/darzhavna-sigurnost-i-veroizpovedaniyata-chast-ii-musyulmansko-izpovedanie-i-katolicheska-tsarkva-v-balgariya-1944-1991>
- Лефтеров, Ж. (2020). *Атеистичната политика в комунистическа България. Сборник документи. Част I*. София: Нов български университет.
- Лефтеров, Ж. (2021 а). *Атеистичната политика на Българската комунистическа партия: цели, етапи, резултати. – В: Комунистическите режими и религиозните общности. Сборник материали от национална научна конференция, 8 март 2019 г., НБУ*. София: Нов български университет. 77–97.

- Лефтеров, Ж. (2021 б): *Атеистичната политика в комунистическа България. Сборник документи*. Част II. София, Нов български университет.
- Лефтеров, Ж. (2022). *Атеистичната политика в комунистическа България. Сборник документи*. Част III. София: Нов български университет.
- Методиев, М. (2010). *Между вярата и компромиса. Българската православна църква и комунистическата държава (1944–1989)*. София: Институт за изследване на близкото минало & Сиела.
- Михайлов, К. (2021). Препоръката на моя епископ. Спомени (част трета). С Ронкали из Европа. В: *Християнство и култура*, 9/166, 28–50.
- Олзнер, Б. Ж-Б. Мишел. (2020). *Червените завеси на София*, прев. Николов, Т. София: Фондация „Комунитас“.
- Цветков, Ж. (1994). *Разнятието. Съдебната разправа с дейци на католическата църква в България през 1952 г.* София: БАН.

Bulgarian Catholics Against the New ‘Socialist’ Holiday System (1970s–80s)

Summary

Based on recently published archival documents, the article presents the experience of the relatively small Catholic community in Bulgaria, with a view of the campaign for imposition of a new ‘socialist’ holiday system which was introduced in the early 1970s and affected all religious communities in the country. In the context of the Vatican’s “Ostpolitik”, this campaign attracted the interest and criticism of the pope John Paul II personally, especially due to the ban imposed on religious education of children under the age of 16. The article argues that this secularization policy was a proof of an unabated ideological zeal on the part of the Bulgarian authorities until the very end of the 1980s, as they continued to follow with the campaign despite international criticism for violations of religious freedoms.

Момчил Методиев, проф. дн, е ръководител на департамент „История“ в Нов български университет в София и главен редактор на сп. „Християнство и култура“. Изследователските му интереси са свързани с историята на комунизма в България с фокус върху Държавна сигурност, историята на Българската православна църква и диалогът между деноминациите през този период. Автор е на четири монографии и редица статии, свързани с тези проблеми. Изследовател към Института за изследване на близкото минало и академичен консултант към организацията „Софийска платформа“. Работил е по съставителството на няколко документални сборника, издадени от Комисията по досиетата, както и по Проекта за история на Студената война на Института *Удроу Уилсън* във Вашингтон, САЩ.

e-mail: m.metodiev@nbu.bg